

Högsta domstolen
Box 2066
103 12 Stockholm

EG m.fl../. riksåklagaren angående **medhjälp till stämpling till mord m.m.**

(Svea hovrätts dom den 10 oktober 2022 i mål B 9454-22)

Högsta domstolen har förelagt riksåklagaren att skyndsamt svara skriftligen på överklagandena. Yttrandet bör enligt föreläggandet särskilt avse frågan om jäv. Mitt svar begränsas till denna fråga och följande anföras.

Min inställning

Jag bestrider bifall till överklagandet beträffande frågan om jäv, men bedömer att det finns skäl för prövningstillstånd i frågan om eventuellt jäv vid hovrättens prövning av målet.

Bakgrund

EG är dömd i hovrätten för medhjälp till stämpling till mord. Påföljden bestämdes till fängelse i sex år. Vid straffmätningen har hovrätten beaktat att EG på ett synnerligen försvårande sätt har utnyttjat sin ställning, och missbrukat sitt förtroende, som advokat.

AA är dömd i hovrätten för medhjälp till synnerligen grovt narkotikabrott och brott mot yppandeförbud. Påföljden bestämdes till fängelse i fyra år. Vid straffmätningen har hovrätten på motsvarande sätt beaktat att han på ett mycket försvårande sätt utnyttjat sin ställning, och missbrukat sitt förtroende, som advokat och offentlig försvarare.

Huvudförhandlingen i hovrätten genomfördes i augusti och september 2022.

Överklagandena

EG

EG har i första hand yrkat att Högsta domstolen ska undanröja hovrättens dom och återförvisa målet till hovrätten för fortsatt handläggning.

Han har i andra hand yrkat att Högsta domstolen ska frikänna honom från medhjälp till stämpling till mord.

Under alla förhållanden har han yrkat straffflindring.

Som grund för yrkandet om undanröjande av hovrättens dom och återförvisning av målet till hovrätten har EG gjort gällande att ett av hovrättsråden som dömt i målet har varit jävig att döma i målet (55 kap. 15 § st 2 och 51 kap. 27 § rättegångsbalken).

Han har bl.a. anfört följande.

Hovrättsrådet [AH] har i februari 2021 på sociala medier visat sympatier för uppfattningen att om [EG] har brutit mot det advokatetiska regelverket och missbrukat enrumsprivilegiet så ska detta ska leda till att [EG] utesluts ur Sveriges Advokatsamfund. [AH] har närmare bestämt ”gillat” ett inlägg på plattformen LinkedIn (se bilaga 1). Inlägget är författat av advokaten [JE], verksam på [Advokatbyrå]. I inlägget länkas det till en artikel från Expressen.se (bilaga 2) med rubriken *”Advokaterna anklagas: Läcker hemlig polisinfo till gängkriminella”*. I artikeln beskrivs det att [EG] och [AA] anmälts till Advokatsamfundets disciplinnämnd eftersom de har haft omfattande kommunikation med personer ur det s.k. ”Vårbynätverket”. [EG] och [AA] omnämns i artikeln med namn och bild. De påstås vidare ha hjälpt medlemmar ur nätverket att lokalisera vapen och bistått med rådgivning i hur de ska undvika att ertappas av polis. I inlägget på LinkedIn, som alltså ”gillats” av hovrättsrådet [AH], skriver [JE] bl.a. följande. *”Med det sagt, kränker advokater enrumsprivilegiet och t ex läcker sekretessbelagd information så är det ett så grundläggande brott mot god advokatsed att uteslutning måste ske.”*

Det kan sammanfattningsvis konstateras att Expressen.se har publicerat en artikel där advokaterna [EG] och [AA] anklagas för allvarlig brottslighet samt ageranden som strider mot det advokatetiska regelverket. Artikeln – med det innehåll som redogjorts för ovan – har därefter i februari 2021 kommenterats i ett inlägg på LinkedIn där inläggsförfattaren anser att agerandet som advokaterna [EG] och [AA] anklagas för är så pass allvarligt att anklagelserna – om de är riktiga – bör leda till att advokaterna utesluts ur Advokatsamfundet. Advokatsamfundets disciplinnämnd har sedermera den 30 juni 2021 beslutat att utesluta [EG] och [AA] ur Advokatsamfundet. Det aktuella inlägget har ”gillats” av hovrättsrådet [AH]. ”Gillamarkeringen” finns alltså kvar på [AH:s] LinkedIn-profil (se Bilaga 3). Den som tar del av inlägget och att [AH] har ”gillat” inlägget kan därmed få uppfattningen om att [AH] på förhand har tagit ställning till frågan om [EG] och [AA] har missbrukat enrumsprivilegiet och läckt sekretessbelagd information.

AA

AA har yrkat att Högsta domstolen ska ogilla åtalet för synnerligen grovt narkotikabrott. Han har vidare yrkat att Högsta domstolen i vart fall ska sätta ned straffet väsentligt.

AA har anslutit sig till EG:s jävsinvändning och de grunder som angetts för denna.

Grunderna för min inställning

Rättslig reglering m.m.

Bestämmelser om domarjäv finns i 4 kap. 13 § rättegångsbalken. I punkterna 1–9 i paragrafen finns en uppräknning av vissa faktiska omständigheter som medför att en domare är jävig att handlägga mål. I den mer allmänt hållna s.k.

generalklausulen i punkten 10 i paragrafen anges därefter att en domare är jävig om det annars föreligger någon särskild omständighet som är ägnad att rubba förtroendet till hans eller hennes opartiskhet i målet.

Syftet med bestämmelserna om jäv är att skydda rättskipningens objektiva handhavande och att säkerställa allmänhetens förtroende för domstolarna genom att utesluta domare från handläggningen av mål i vilket hans eller hennes förhållande till någon av parterna eller saken är sådant att det kan innebära fara för partiskhet. Bestämmelserna om jäv ska tolkas och tillämpas i ljuset av de skilda grundläggande rättighetsregler som finns, vilka anger att var och en har rätt att få sin sak prövad av en opartisk och oberoende domstol. (Se 1 kap. 9 § och 2 kap. 11 § regeringsformen, artikel 6.1 i Europakonventionen samt artiklarna 47 och 48 i EU:s stadga om de grundläggande rättigheterna, jfr även Högsta domstolens avgörande ”Tekniska rådets jäv” den 7 december 2022 i mål Ö 7081-21.)

Sambandet mellan rättegångsbalkens jävsbestämmelser och artikel 6.1 i Europakonventionen berördes i det lagstiftningsärende som ledde till införandet av bestämmelsen i 4 kap 13 § 8 RB. I lagstiftningsärendet, som hade sin utgångspunkt i Europadomstolens dom den 24 maj 1989 i målet Hauschildt mot Danmark (Serie A, nr 154), uttalade departementschefen att en tolkning av generalklausulen i belysning av Europadomstolens praxis kunde medföra att jäv ska anses föreligga när en part kan hysa objektivt berättigat tvivel angående domstolens opartiskhet (se prop. 1992/93:25 s 19).

Trots att generalklausulen i 4 kap. 13 § första stycket 10 handlar om partiskhet, har den tolkats på så sätt att den även omfattar annan särskild omständighet som inverkar på domarens oberoende i målet (se ”Pirate Bay-målet” NJA 2010 s. 274 p. 4 och ”Adjungerade ledamotens jäv” NJA 2014 s. 482 p. 10).

Prövningen av om jäv föreligger enligt generalklausulen avser inte bara domarens egen inställning till målet och parterna. Att domaren faktiskt är opartisk och oberoende är därför inte tillräckligt för att han eller hon ska anses vara ojävig. För att jäv ska anses föreligga är det dock inte tillräckligt att en part saknar förtroende för domaren. Det måste också finnas en rimlig grund för partens åsikt att domaren inte är opartisk eller oberoende. Så kan vara fallet om det – med ett objektivt betraktelsesätt – föreligger någon särskild omständighet som är ägnad att rubba förtroendet för domarens opartiskhet eller oberoende. (Se ”Den fortsatta huvudförhandlingen” NJA 2019 s. 327 p. 14 med hänvisning till NJA 1998 s. 82, ”Pirate Bay-målet” NJA 2010 s. 274 och ”Adjungerade ledamotens jäv” NJA 2014 s. 482 p. 12 och 13 med hänvisningar.)

Att en domare inför en rättegång har en åsikt om en rättsfråga som aktualiseras i målet medför inte att han eller hon är partisk, om han eller hon är beredd att följa sin övertygelse oberoende av vem som gynnas av tillämpningen. För att domaren dessutom ska vara oberoende måste han eller hon vara beredd att utan sidoblickar ompröva sin åsikt, ifall målet föranleder detta. I svensk praxis har

det ansetts inte utgöra jäv att en domare i ett lagstiftningsärende eller i en dom i ett annat mål eller i ett rättsvetenskapligt sammanhang uttryckt en åsikt i en rättsfråga som aktualiseras i målet. Inte heller har en domares tidigare deltagande i ett lagstiftningsärende som rättssakkunnig i Regeringskansliet ansetts i sig vara ägnat att rubba förtroendet för domarens oberoende i ett mål där lagstiftningen aktualiseras. (Se NJA 2010 s. 274 med hänvisning till Europadomstolens dom i målet McGonnell mot Förenade Konungariket [nr 28488/95, den 8 februari 2000, ECHR 2000-II] samt Fitger m.fl., Rättegångsbalken [3 juni 2022, JUNO], kommentaren till 4 kap. 13 § under rubriken Domarens ”förutfattade” meningar om rättsfrågor.)

En domare som känner till en omständighet, som kan antas vara jäv för honom eller henne, ska enligt 4 kap. 14 § första stycket rättegångsbalken självmant upplysa om omständigheten. Uppgiftsskyldigheten syftar bl.a. till att få jävsfrågorna avgjorda på ett tidigt stadium av rättegången och undvika att domstolsavgöranden behöver undanröjas. Om en part känner till den omständighet som kan medföra att en domare är jävig och underlåter att göra jävsinvändning, kan parten enligt 4 kap. 14 § andra stycket rättegångsbalken förlora rätten att framställa invändningen. Om en domare underlåtit att upplysa om en omständighet som kan utgöra jäv, kan det få viss betydelse vid den samlade jävsbedömningen (jfr ”Fortums skiljeman” NJA 2010 s. 317 p. 12).

Min bedömning

Frågan är om hovrättsrådet har varit jävigt vid handläggningen av målet i Svea hovrätt.

Inget har kommit fram som tyder på att hovrättsrådet rent faktiskt har varit partiskt.

Frågan är då om han ändå ska anses ha varit jävig att handlägga brottmålet i hovrätten, på grund av att hans agerande på sociala medier har varit ägnat att rubba förtroendet för hans opartiskhet och oberoende.

Av handlingarna i målet framgår att hovrättsrådet har ”gillat” ett inlägg på Linkelin som en advokat har lagt upp någon gång i tiden omkring februari 2021, dvs cirka 1,5 år före huvudförhandlingen i hovrätten. Inlägget inleds med meningen ”om dessa uppgifter är korrekta så är det inget annat än en skandal” med en länk till en artikel i Expressen. I artikeln som länkas beskrivs att de i det nu överklagade målet aktuella advokaterna anklagas för att läcka hemlig polisinformation till gängkriminella. Inlägget innehåller en argumentation om att advokaters kränkning av det s.k. enrumsprivilegiet är ett så grundläggande brott mot god advokatsed att uteslutning ur Advokatsamfundet i dessa fall måste ske.

Hovrättsrådet var vid tidpunkten då inlägget ”gillades” ännu inte hovrättsråd. Av hans användarkonto på Linkelin framgår numera att han är hovrättsråd och att han ”gillat” det aktuella inlägget.

Jag konstaterar inledningsvis att det ”gillade” inlägget och den länkade artikeln gäller anmälningar till Justitiekanslern och till Advokatsamfundets disciplinnämnd om att de två advokaterna har läckt hemlig information från häktningsförhandling och information i strid med meddelat yppandeförbud. Vare sig inlägget eller artikeln som länkats har gällt brottmålsförfarandet mot de två advokaterna.

Inlägget innehåller vidare inte någon ståndpunkt i frågan om huruvida de två advokaterna har brutit mot god advokatsed och bör uteslutas eller inte. Argumentationen i inlägget rör istället principfrågan om att advokater som kränker enrumsprivilegiet bör anses ha brutit mot god advokatsed på ett sådant grundläggande sätt att det bör utgöra grund för uteslutning ur Advokatsamfundet.

Jag uppfattar inlägget som uttryck för en hållning i en principiell rättsfråga som avser disciplinförfarandet för advokater. Att ”gilla” inlägget bör därför tolkas som ett medhåll avseende denna hållning i principfrågan.

En domare som före en huvudförhandling ger uttryck för en viss hållning i en rättsfråga kan inte anses jävlig att delta i prövningen av ett mål som innefattar denna rättsfråga. I det nu aktuella fallet har Svea hovrätt inte haft i uppgift att pröva den rättsfråga som hovrättsrådets ”gillande” kan uppfattas som ett ställningstagande för och som rör de disciplinära följderna för advokater. Det disciplinära förfarandet är skilt från brottmålsförfarandet.

Domarens agerande kan vid en objektiv prövning därför inte anses utgöra en sådan särskild omständighet som är ägnad att rubba förtroendet för hans opartiskhet eller oberoende vid handläggningen av brottmålet. Att hovrätten vid straffmätningen har beaktat det som ansetts klarlagt i brottmålet om att de två advokaterna har utnyttjat sin ställning och missbrukat sitt förtroende som advokater förändrar inte den bedömningen.

Det beslut från Svea hovrätt som refereras i EG:s överklagande är inte jämförbart med omständigheterna i det nu överklagade målet. Hovrätten fann i det fallet att en nämndeman genom att ”gilla” flera inlägg på sociala medier från en person i Bandidos i tidsmässig anslutning till huvudförhandlingen hade uttryckt sympati för organisationen samtidigt som den tilltalades roll i Bandidos hade varit av betydelse vid prövning av skuldfrågan i det brottmål som jävsinvändningen gällde.

De i överklagandet åberopade omständigheterna utgör enligt min uppfattning, sammanfattningsvis inte sådana särskilda omständigheter som varit ägnade att rubba förtroendet till hovrättsrådets opartiskhet och oberoende i brottmålet. Överklagandet bör därför avslås.

Prövningstillstånd

Enligt 54 kap. 10 § första stycket 1 rättegångsbalken får prövningstillstånd meddelas om det är av vikt för ledning av rättstillämpningen att överklagandet prövas av Högsta domstolen (prejudikatdispens). För att bevilja prövning enligt denna punkt krävs alltså att ett avgörande av Högsta domstolen blir av generell betydelse för bedömningen av framtida mål som innehåller liknande frågeställningar. Den enskildes intresse av att få till stånd en prövning i Högsta domstolen kan inte föranleda prövningstillstånd på denna grund.

I det nu överklagade målet aktualiseras frågan om vilket agerande i sociala medier eller annars på internet som kan utgöra sådana särskilda omständigheter som är ägnade att rubba förtroendet för domares opartiskhet och oberoende och därmed leda till att jäv föreligger. Att alltmer kommunikationsutbyte sker via sociala medier är en del av samhällsutvecklingen. Det finns, enligt min bedömning, särskilt mot den bakgrunden ett behov av vägledning från Högsta domstolen om vilka riktlinjer som bör gälla vid bedömning av eventuell jäv i dessa situationer.

Min bedömning är därför att det finns skäl för Högsta domstolen att meddela prövningstillstånd beträffande frågan om eventuellt jäv vid hovrättens prövning av målet.

Bevisuppgift och handläggning

Jag ber om att få återkomma med bevisuppgift och synpunkter på målets fortsatta handläggning för det fall Högsta domstolen skulle meddela prövningstillstånd i målet.

Katarina Johansson Welin

Eva Bloch

Kopia till:

Utvecklingscentrum.

Riksenheten mot internationell och organiserad brottslighet (AM-134660-20).

Kammaråklagarna Ewamari Häggkvist och Patrick Sonevang.